

Tilburg University

Victimologie

Groenhuijsen, M.S.

Published in:
Nederlands Juristenblad

Publication date:
1989

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Groenhuijsen, M. S. (1989). Victimologie: Wetenschap en hulpverlening. *Nederlands Juristenblad*, 64(10), 329-330.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Victimologie: wetenschap en hulpverlening

I Inleiding

De victimologie wordt volwassen. Zoals strafrechtjuristen de studie omtrent de positie van slachtoffers van delicten lange tijd als een soort zachte sector van het vakgebied hebben beschouwd, zo is het sociaal-wetenschappelijke onderzoek omtrent deze rechtssubjecten aanvankelijk minzaam begroet als een onbeduidend specialisme binnen de criminologie. Maar de tijden veranderen. Tegenwoordig staan bijna alle rechtsgeleerden klaar om hun sympathie te betuigen met door misdrijf gedupeerde medeburgers. Politici kunnen stemmen winnen, wetenschappers kunnen zelfs carrière maken door zich op dit onderwerp te profileren. Kortom: de slachtoffers staan in hoog aanzien.

Deze trend is ook in andere landen waarneembaar. Dit heeft geleid tot internationale samenwerking en tot een overkoepelende organisatie, de zgn. World Society of Victimology. De WSV organiseert elke drie jaar een groot congres, waaraan deskundigen van alle continenten deelnemen. In 1988 vond de bijeenkomst in Jeruzalem plaats (van 28 augustus tot en met 1 september). De keuze van deze locatie heeft een belangrijke invloed gehad op de inhoud van de discussies. Enerzijds wordt men juist in Israël op een unieke wijze doordrongen van de betekenis van victimologie, door de bijzondere confrontatie met de gevolgen van de holocaust onder het Derde Rijk; anderzijds is er het wrange besef dat de regering van het gastland door de hardhandige omgang met de Palestijnse bevolking bijna dagelijks nieuw onderzoeksmateriaal voor deze tak van wetenschap tot stand brengt.

De populatie van victimologen bestaat inmiddels uit drie hoofdgroepen. Ten eerste (in alfabetische volgorde): de hulpverleners. Dit zijn de vertegenwoordigers van slachtofferprojecten zoals die b.v. in Nederland zijn verenigd in de L.O.S. (de vereniging Landelijke Organisatie Slachtofferhulp). Mensen van uiteenlopende disciplines, die van gedachten willen wisselen over de specifieke problemen waarmee hulpverleners in de praktijk worden geconfronteerd. Ten tweede: de juristen. Hun belangstelling gaat primair uit naar de rechtspositie van slachtoffers en hun belangenbehartigers. Uiteraard hebben zij zowel oog voor de formele regelingen als voor de toepassing die daaraan in de praktijk wordt gegeven. En ten derde: sociale wetenschappers. Criminologen, sociologen, psychologen en antropologen onderzoeken met de hen vertrouwde methoden en technieken welke realiteitswaarde toekomt aan allerlei veronderstellingen waarop het huidige beleid is gebaseerd. Empirische gegevens en statistische verbanden dienen om het kaf van het koren te scheiden, om vooroordeel en speculatie te vervangen door preciese kennis over de werkelijke behoeften van slachtoffers en over de mate waarin daaraan tegemoet wordt gekomen.

Deze categorieën victimologen vinden elkaar in de bereidheid om zich actief in te zetten voor de belangen van slachtoffers. Toch is de vraag of dit een voldoende solide basis is voor eendrachtige samenwerking in de toekomst. Zoals ook de Amerikaanse hoogleraar Paul Friday tijdens het symposium in Jeruzalem constateerde, is er om te beginnen het gevaar dat de wetenschapper op dit terrein zo betrokken raakt bij zijn onderwerp, dat hij zijn objectiviteit verliest. Dit risico lijkt mij reëel, mede gelet op de grote hoeveelheid min of meer persoonlijk ervaren leed waarover ik vele victimologen tijdens het symposium zonder enige terughoudendheid of gêne hoorde uitweiden. Daarom zal het in de komende jaren nog nodig

blijken te zijn om principieel te discussiëren over de vraag of de wetenschap danwel de hulpverlening prioriteit verdient binnen de WSV. Het is te hopen dat het gezelschap dit debat zonder schisma's overleeft.

II Slachtofferhulp als modeverschijnsel en als toekomstdroom

Vier dagen van voordrachten (en levendige gesprekken in de wandelgangen) leverden veel - en vooral ook veelvormige - informatie op. De bekende deskundige Marlene Young deed een oproep aan het gehoor om met "conviction, compassion, commitment, and courage" verder te werken aan het gemeenschappelijke doel. Deze idealistische aansporing was ingebed in het mooie toekomstbeeld dat er ooit een wereld zal komen waaruit geweld zal zijn verbannen en de gerechtigheid zal heersen. Zoiets neem je dan maar voor kennisgeving aan. Belangrijker was de bijdrage van Helen Reeves uit Groot Brittanië, die de vraag aan de orde stelde of de huidige belangstelling voor slachtoffers een modeverschijnsel van tijdelijke aard is, of werkelijk kan worden geconsolideerd. Volgens deze spreekster is het een probleem dat b.v. de politie de slachtofferbeweging vooral steunt om daardoor een verder verwijderd doel te bereiken, te weten het versterken van het repressieve strafrechtelijk systeem. Zij meent dat de slachtoffers thans dreigen te worden 'gebruikt' als instrument ter versteviging van het strafrechtelijk apparaat, en onmiddellijk aan de kant kunnen worden gezet als er een ander, effectiever hulpmiddel wordt gevonden.

Houdt dit inderdaad een risico in ? Is het niet teveel gevraagd om naast een juiste gedragslijn ook nog precies de goede bijbehorende motieven te willen voorschrijven ? Zelf ben ik geneigd om hier te spreken van een zeldzaam geval waarin twee zelfstandige en gelijkwaardige belangen tegelijk kunnen worden gediend door slachtoffers goed te behandelen. Het eenzijdig benadrukken van victimologische gezichtspunten zou dan wel eens eerder een verslechtering dan een meer stabiele verbetering van hun positie kunnen opleveren.

III Hulpverlening

Ten aanzien van de hulpverlening werden zowel de algemene als de categorale voorzieningen aan de orde gesteld. De Schot Peter McLachlan organiseerde een seminar waarin een groot aantal argumenten werd ontwikkeld voor de stelling dat niet-professionele ondersteuning de voorkeur verdient boven het inzetten van betaalde beroepskrachten. De in Nederland door de Landelijke Organisatie Slachtofferhulp gevoerde beleidslijn om zoveel mogelijk met vrijwilligers te werken, ondervindt dan ook krachtige steun uit internationale ervaringen. Van de groepen slachtoffers waarvoor bijzondere voorzieningen bestaan noem ik de vrouwen, kinderen, verkeersdeelnemers, en de slachtoffers van terreur en oorlog.

Ester Kosovski, uit Brazilië, meldde het bestaan van een aantal politiebureau's in haar land, die uitsluitend worden bemand door vrouwelijke agenten, teneinde de service aan en bescherming van bedreigde vrouwen te optimaliseren. Ellen Jastrebske uit Saskatchewan besprak het voor Hollanders niet zo voor de hand liggende probleem van de bereikbaarheid van hulpverleners indien de buurman 30 km verder woont en de dichtstbijzijnde stad op zo'n 300 besneeuwde kilometers afstand ligt. Ook de bescherming van het ongebooren leven wordt door sommigen onder het bereik van de victimologie gebracht. De Indiase prof. Diaz deelde mee dat van de 8000 gevallen waarin na drie maanden zwangerschap het geslacht van een foetus als vrouwelijk werd bepaald, er in 7999 gevallen abortus werd gepleegd. Het belang

van hulpverlening aan verkeersslachtoffers werd benadrukt door de Nederlander D. Brom van het Instituut voor Psychotrauma. Naar zijn zeggen krijgen in ons land per jaar 10.000 mensen ernstige psychische problemen als gevolg van een verkeersongeval; een groot deel daarvan zou kunnen worden voorkomen door een betere opvang kort na de klap. Volgens de Israëlische veteraan B. Mendelsohn (diens eerste publicaties over deze onderwerpen dateren uit 1937 !) zou het verkeer zelfs meer slachtoffers eisen dan oorlogen. Met respect voor 's mans staat van dienst zou ik dit aforisme overigens toch nog wel eens met cijfers gedocumenteerd willen zien.

IV De rechtspositie van slachtoffers

De bespreking van de juridische situatie van slachtoffers bracht vooral aan het licht dat de meeste landen kampen met grotendeels dezelfde problemen. In het afgelopen decennium zijn talloze nieuwe voorschriften van kracht geworden, maar in de praktijk blijken ze vaak niet de gewenste effecten op te leveren. Enerzijds komt dit door een te geringe communicatie met slachtoffers, waardoor ze vaak niet voldoende op de hoogte zijn van hun bevoegdheden. En anderzijds zijn er veelal moeilijkheden t.a.v. de executie van een veroordeling ten gunste van het slachtoffer. Zelfs in landen als Frankrijk en Engeland, waar de mogelijkheden tot gedwongen schadeloosstelling in het verband van de strafzaak duidelijk groter zijn dan bij ons, blijkt de executiefase vaak een struikelblok te zijn (Mw. de Liège meldde b.v. dat in Frankrijk slechts 10% van de veroordelingen ten gunste van een 'partie civile' daadwerkelijk tot een betaling door de dader leidt).

Wat kunnen we hier van leren ? Ten eerste dat het van belang is om niet de slachtoffers, maar de overheid met de executie te belasten. Vanuit dit oogpunt verdient een schadevergoedingsstraf dan ook de voorkeur boven een civiel vonnis na voeging als beledigde partij. Ten tweede: de hoogte van de door de benadeelde geleden schade wordt vrijwel nergens erkend als een beletsel om vergoeding binnen het strafrecht mogelijk te maken. De voorstellen van de commissie Terwee om de Nederlandse wetgeving op dit punt aan te passen kunnen vanuit dit gezichtspunt dus worden ondersteund. Ten derde: in vele landen bestaat er een schadevergoedingsstraf. Vaak wordt aan deze sanctie zelfs voorrang toegekend boven de geldboete (o.a. Engeland, Israël). Dogmatische bezwaren blijken in de praktijk geen grote problemen op te leveren. Hoewel de schadevergoedingsstraf uiteraard ook verwachtingen oproept die niet kunnen worden vervuld, blijkt uit onderzoek dat veel begunstigen van deze sanctie tevreden zijn over de toepassing daarvan. En ten vierde: het Nederlandse beleid om politie- en justitiefunctionarissen te trainen in de omgang met slachtoffers, wordt internationaal hogelijk gewaardeerd en algemeen beschouwd als een voorwaarde om in de praktijk werkelijk vooruitgang te boeken.

Het belangrijkste meningsverschil tussen de juristen met victimologische belangstelling betreft de vraag of slachtoffers van delicten de bevoegdheid moeten hebben om bij de rechter een standpunt kenbaar te maken omtrent de aan de dader op te leggen straf. Amerikanen plegen daar in meerderheid vóór te zijn ("One victim said: all I ask is to be treated as a criminal"), de Nederlandse deelnemers beschouwen een dergelijke inbreng als een verstoring van de delicate procesposities van de 'partijen' in het strafgeding. De kortste samenvatting van mijn bezwaren tegen deze bevoegdheid is de volgende. Ofwel de rechter laat zich daadwerkelijk beïnvloeden door de mening van het slachtoffer over de hoogte van de op te leggen straf; dat zou onwenselijk zijn omdat dan de publiekrechtelijke reactie mede afhankelijk wordt gemaakt van bijvoorbeeld de min of min toevallige omstandigheid dat het

concrete slachtoffer al dan niet een wraakzuchtige persoonlijkheid heeft. Ofwel de rechter hoort de slachtoffers in de praktijk rustig aan zonder in zijn beslissing daadwerkelijk rekening te houden met de naar voren gebrachte denkbeelden; een dergelijk beleid zou spoedig door wetenschappers en hulpverleners worden doorzien, waarna de schade voor de slachtoffers alleen maar toeneemt. Tertium non datur.

V Slot

Tenslotte moet iets worden gezegd over het debat omtrent object en methode van de victimologie. Men blijkt het er vrijwel algemeen over eens te zijn dat het object niet mag worden beperkt tot slachtoffers van strafbare feiten. Daarnaast zouden ook benadeelden door ander onheil in aanmerking dienen te komen. Maar waar moet dan de grens worden gelegd? Bij slachtoffers van 'abuse of power', van ongevallen, van oorlogsgeweld, van natuurrampen, of zelfs van sociale structuren? In Jeruzalem was er zelfs een spreker die meende dat de consument, als slachtoffer van een te hoge loodconcentratie in het dagelijkse industriële voedsel, de aandacht van victimologen verdient. Over dat soort randverschijnselen wordt veel gezegd en veel geschreven. Er ontstaan allerlei indelingen in verschillende categorieën slachtoffers, waarop steeds opnieuw veel valt af te dingen. Mij interesseert deze definitiekwestie niet zo erg. Ik denk dat veel tijd en geld wordt verspild aan de afbakening van bepaalde groepen 'zielige' medeburgers die misschien wel of misschien niet onder de wetenschappelijke competentie van victimologen vallen. Waarschijnlijk is het verstandiger om de energie te besteden aan concrete probleemstellingen t.a.v. slachtoffers die onmiskenbaar in het centrum van dit vakgebied moeten staan: de slachtoffers van delicten.

Aandacht voor slachtoffers behoeft geen achteruitgang voor de positie van misdadigers te betekenen. Het is geen 'zero sum game'. Daarom zouden alle betrokkenen kunnen profiteren van een verantwoordelijke bejegening van slachtoffers. In dit verband merkte een collega uit Zaïre op dat de schadeloosstelling in zijn land een echte rehabilitatie van de dader tot gevolg heeft. Als er is betaald aan de benadeelde, is het vanaf dat moment een misdrijf om de dader b.v. een dief te noemen. Vele 'ontwikkelde' Westerse landen zouden hieraan een voorbeeld kunnen nemen.